

جواز مصافحه بین زن و مرد

حیدر حب الله

ترجمه: سعید نورا

سوال^۱: به صورت شفاهی از شما نقل شده است که نظری فقهی از سوی برخی از فقهای معاصر مبنی بر جواز مصافحه بین زن و مرد وجود دارد، آیا این موضوع صحت دارد؟ این فقیه کیست؟ فتوای او چیست؟

پاسخ: هر مکلفی باید به تکلیف شرعی خود اعم از اجتهاد یا تقلید یا احتیاط عمل کند. مصافحه زن و مرد نزد جمهور مسلمانان حرام است، چنانکه در بین فقها مشهور است مس، برای غیر از شوهر و مشمولان آیه شریفه، علاوه بر عمو و دایی مطلقاً حرام است. در نتیجه مصافحه را نیز به صورت مطلق حرام می دانند مگر از پشت لباس آن هم بدون فشار دادن دست. بی آن که در این زمینه بین حالت عادت بر این کار یا این که یک حالت گذرا باشد فرق بگذارند همچنین از نگاه ایشان تفاوتی ندارد که این لمس و مصافحه با شهوت و ریه باشد یا بدون آن، آری ایشان بین حالات ضرورت قهری و غیر آن فرق گذاشته اند و در حالات ضرورت قهری این کار را جایز دانسته و در غیر آن حرام دانسته اند. ایشان در این زمینه به نصوص متعددی استناد می کنند که بیشتر آنها به موضوع بیعت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با زنان برمی گردد و بر اهل بیت و زنان، اما شیعیان به این نصوص (متون بیعت) که برخی از فقهای امامیه از جمله آقای خوبی در مورد دلالت آن ها مناقشه کرده اند، احادیث اندک دیگری را که از ائمه اهل بیت علیهم السلام نقل شده است - عمده این روایات دو روایت است - را اضافه کرده اند

^۱ حیدر حب الله، إضاءات فی الفكر والدین والاجتماع ۲: سوال ۳۱۲.

برخی از حنبلی ها و حنفی ها دست دادن با پیرزن را جایز دانستند، در حالی که بقیه با آنها مخالف کرده اند.

اما در قرن اخیر دیدگاه دیگری مطرح شده که به جواز مصافحه گرایش داشته یا جواز فی الجمله آن فتوی داده است. شاید یکی از اولین کسانی که این موضوع را در سطح اهل سنت مطرح کرده است شیخ تقی الدین النبهانی (بنیانگذار حزب التحریر) (م ۱۹۷۷ م) بود. طرفداران وی به شدت از این فتوا دفاع کردند و برای تأیید آن نزد قداما از فقها کوشیدند. و بحث های طولانی در این زمینه بین آنها و مخالفانشان درگرفت.

اما به لحاظ شیعی، شیخ حسین علی منتظری (۲۰۱۰ م) در اواخر عمر خود به جواز مصافحه به دو شرط فتوی می دهد. این دو شرط عبارت اند از: از روی شهوت نباشد و این مصافحه مستلزم اهانت به هیچ یک از دو طرف نباشد. منتظری در این زمینه در محافل علمی و دینی بسیار مورد انتقاد قرار گرفته است همچنان که گروهی از محققین در فضای فقه اسلامی نیز از وی دفاع کرده اند که شاید برجسته ترین آنها شاگرد وی شیخ احمد عابدینی باشد که پژوهش مفصلی در این زمینه نگاشته است که ما قبلاً در شماره ۱۵ تا ۱۶ از مجله اجتهاد و تجدید پاییز و تابستان سال ۲۰۱۰ آن را منتشر کردیم سپس در کتاب مجله اجتهاد با عنوان: (فقه الحجاب فی الشریعة الإسلامية، قراءات جدیدة) توسط موسسه الانتشار العربی در سال ۲۰۱۲ در بیروت منتشر شد.

داستان فتوای شیخ منتظری از این قرار بود: در ابتدا در سال ۲۰۰۲ میلادی یکی از دانشگاهیان ایرانی مقیم اروپا استفتائی از جانب شیخ منتظری می خواهد که در کتابی فارسی با عنوان (دیدگاه ها) منتشر شده است و متن آن این است:

«الاستفتاء: إنني طالب إيراني أقيم وأدرس في أحد البلدان الأوروبية، وبسبب حرصي على الثورة فقد رحبت السفارة الإيرانية وغيرها من المؤسسات الإيرانية لأكون على صلة وثيقة بها، وأن أقدم لها العون بقدر استطاعتي. وبسبب هذا الارتباط عشت مشاهد عديدة دعنتني إلى كتابة هذه الرسالة والاستفهام عن هذه المسألة: تعلمون أن الموظفين هنا في السفارة الإيرانية لا يصفحون النساء، ويرجعون ذلك إلى أسباب دينية وشرعية، ولكنني كشخص مسلم موالي للثورة لم أجد ذلك مقنعاً، فقد شهدت الكثير من المواقف المصحوبة بالاستهزاء

ببلدنا، بل وحتى بالإسلام؛ بسبب الإحجام عن مصافحة السيدات، وتعود جذور هذا الاستهزاء إلى أنّ المسلمين الآخرين، وحتى الشيعة، في مختلف مناصبهم لا يجدون حرجاً في هذه المصافحة، بل لا يمكن القول بأنّ الإحجام عن المصافحة مقتصر على الإيرانيين فقط، فهناك الكثير منهم، بل وحتى الذين تمّ تنصيبهم من قبل الحكومة الإيرانية، لا يرون إشكالاً في مصافحة النساء، بل شهدت شخصياً بعض المتشرّعين من الإيرانيين الذين لا يرون بأساً في هذه المصافحة، والاستثناء الوحيد في البين ينحصر في الدبلوماسيين الإيرانيين، مما أدّى إلى ظهور الوهن، وخاصة أنّ التصوّر يذهب إلى أنّ هؤلاء الدبلوماسيين إنما يحجمون عن مصافحة السيدات خشية أن يضرّ ذلك بمناصبهم وسقوطهم سياسياً، وهناك من يقوم بحركات عجيبة للفرار من هذا الوضع المحرج. فأرجو من سماحتكم بيان ما إذا كان هذا الأمر معضلة تحتاج إلى حلول. وقد ناقشتُ هذه المسألة مع بعض الإيرانيين، إلا أنّ جوابهم كان أشبه بخطة عمل حكوميّة».

شيخ منتظري از اين سوال اين گونه پاسخ می دهند: «أولاً: يستفاد من كثير من روايات باب النظر أنّ حرمة من جهة احترام المنظورة. وعليه إذا كانت المنظورة لا تجد في ذلك هتكاً لحرمتها، وكانت لا تستر نفسها، كان النظر لها جائزاً طبعاً، إلا إذا أدّى إلى الوقوع في الفساد، خاصّة في ما يتعلّق بغير المسلمات، حيث لا يذهبن إلى حرمة النظر، بل ويجدن في عدمه ما ينافي احترامهنّ. ولا يبعد وجود نفس الملاك في المصافحة. كما أنّ روايات مصافحة الأجنبية تنصرف إلى خصوص المسلمات. أجل، إذا كان النظر أو المصافحة تؤدّي إلى فساد أخلاقي، أو كان بقصد الشهوة، فهو حرامٌ بلا إشكال. وثانياً: إذا كان النظر أو المصافحة في بعض الأجواء والظروف ضرورة عرفية، وكان الإحجام يؤدّي إلى الوهن، جاز ذلك بمقدار الضرورة، إلا إذا استتبع فساداً أخلاقياً، أو قصد منه الالتذاذ. ولو أمكنت المصافحة من وراء الثوب أو القفاز فهو أدنى للاحتياط».

در اواخر سال ۱۳۸۲ هجری شمسی فتوای دیگری به شیخ منتظری رسید که می گوید:

«صدرت عنكم مؤخراً فتوى في خصوص المصافحة بين الرجل والمرأة الأجنبية، وفيها إبهامات في ما يتعلّق بالمسلمات، وعليه طرح الأسئلة الآتية: ١- لو كانت المسلمة مؤمنة بفروع الدين من الصلاة والصيام وأصل الحجاب وما إلى ذلك، ولكنها ترعرت وما زالت

تعيش في أجواء ثقافية تفرض عليها إذا خاطبها رجل أن ينظر في وجهها (من دون ريبة)، أو أنها تجد في شخصيتها نقصاً إذا لم يصفحها، فما هو حكم النظر إليها ومصافحتها في هذه الصورة؟ ٢- ما هو حكم اللائي لا يعتقدن بالحجاب؟ ٣- ما هو المتَّبَع في تحديد الضرورة العرفية في ما يتعلّق بالنظر أو المصافحة؟ مع الشكر والامتنان».

پاسخ ایشان به این سوال این گونه است: «ج ١- إنّ عدم مسّ الأجنبيّة والنظر إليها إنّما هو من أجل الحفاظ على حرمتها واحترامها، فإن لم تَر هذه الحرمة لنفسها، بل وذهبت إلى كون عدم النظر إليها وعدم مصافحتها عدم احترام لها، ففي هذه الصورة لا مانع من مصافحتها، مع عدم قصد الشهوة وعدم حصولها. ج ٢- لا مانع من ذلك مع عدم حصول الشهوة وعدم قصدها. ج ٣- المناط هو عرف المحلّ».

بر این اساس شیخ منتظری - طبق این دو فتوا - دست دادن با زن غیرمسلمان یا حتی با زن مسلمان را جایز دانسته است، مشروط بر اینکه شهوت و ریبه وجود نداشته باشد و اهانت و بی احترامی ناشی از آن نباشد.

ضمناً من شخصاً در موضوع مصافحه تحقیق مفصلی دارم که هنوز آن را منتشر نکرده‌ام و آن را به طلاب درس خارج در حوزه علمه قم ارائه کرده‌ام. احتیاط راه نجات است.